

Reformy vysokého školstva chýba najdôležitejšia vec

Predkladaný návrh novely o vysokých školách zavádza potrebné školné. To zvýši nevyhnutné zdroje do školstva a vytvorí priestor na zvýšenie kapacity. Takisto výraznelepší prístup najchudobnejších študentov násobným zvýšením sociálnych štipendií. Nový pôžičkový systém zabezpečí, že dostupnosť vzdelania nebude závisieť od súčasnej sociálnej situácie rodiny študenta. Školné však prirodzene vyvolá značné a oprávnené očakávania študentov ohľadne zvýšenia kvality. Práve tá je totiž žalostne nízka najmä v oboroch, ktoré pociťujú priamu konkurenciu súkromného sektora. Nenaplnenie týchto očakávaní je však vážnou hrozbou celej reformy a výrazne zvyšuje pravdepodobnosť jej zvrátenia v budúcnosti.

Na Slovensku sme zdedili po roku 1989 málo veľkých hráčov na poli vysokého školstva. V niektorých odboroch, aj tých veľmi žiadaných, je naďalej skoro úplný monopol poskytovateľov, najmä zohľadňujúc veľkosť školy podľa počtu študentov. Väčšina ekonómov by v takomto stave okamžite maximálne znížila bariéry vstupu a zvažovala násilné rozdelenie subjektov na trhu alebo ich privatizáciu, len aby zaviedla prvok súťaže. Nakoľko druhá možnosť v súčasnosti nie je dostupná, treba maximálne podporiť aspoň tú prvú. A práve tu ministerstvo nevystihlo podstatu problému. Návrh novely dramaticky nezvýši konkurenciu na trhu vysokého školstva.

Podľa ministerstva reforma vysokého školstva začala už pred niekoľkými rokmi a tento návrh je len ďalším krokom. Transformácia škôl na verejnoprávne vzbudila veľké očakávania ministerstva. Problémom je, že v praktickej rovine nepriniesla skoro nič. A pritom takýto výsledok by pre ekonómov nemal byť žiadnym prekvapením. Z privatizácie podnikov sme sa poučili, že zmena vlastníctva či právnej formy nevedie automaticky k lepšiemu hospodáreniu, či lepším výsledkom. Všetko stojí a padá na miere konkurencie. Jeden príklad za všetky. Ministerstvo ponúklo školám možnosť neuplatňovať tabuľky v odmeňovaní učiteľov a vytvorilo priestor pre pritiahnutie nedostatkového talentu na školy. Koľko škôl využilo doteraz túto možnosť? Žiadna. V skoro monopolných podmienkach je práve toto najracionálnejšie správanie. Manageri súčasných škôl sú uzavreté akademické senáty, ktoré sa často podobajú na odbory učiteľov, kde väčšina – a teda status quo – najčastejšie vyhráva. Jediným účinným nástrojom na zmenu je potom len vonkajší tlak konkurencie, ktorý však môže prísť len od väčších nových hráčov.

A to je možné dosiahnuť zrovnoprávnením financovania verejných a súkromných škôl. Zároveň by sa mala odstrániť horná hranica školného, aby na ňu verejné školy nedoplácali v tých najžiadanejších odboroch. Len tak donútime nereformované školy sa správať rozumne a len tak zrýchlime reakciu ponuky vzdelania na dopyt.

Platené školstvo vôbec nemusí znamenať markantné zvýšenie kvality. Ku kvalite vedie jedine súťaž. Súčasný návrh reformy vysokého školstva bude prvým väčším testom čerstvo schválenej Lisabonskej stratégie pre Slovensko. Ostáva veriť, že „zvýšenie konkurencie“ a z toho prameniace „výrazné zvýšenie kvality“ vysokého školstva neostane len na papieri, ako tomu bolo doteraz.